

Wkład dr Ludwiny Palki w doskonalenie zawodowe nauczycieli biologii

W krótkim opracowaniu nie jest możliwe dokonanie pełnego przeglądu i oceny całokształtu działań oraz wyników pracy dr Ludwiny Palki związanych z jej inicjatywami lub udziałem w różnorodnych formach doskonalenia zawodowego nauczycieli biologii szkół podstawowych i średnich. Działalność ta wiązała się bowiem z wielokierunkowymi sposobami pomocy nauczycielom w formie wykładów, seminariów i ćwiczeń na różnych kursach i studiach organizowanych w związku z zajęciami dydaktycznymi, obowiązującymi w ogólnopolskim systemie podnoszenia kwalifikacji tej grupy pracowników oświaty. Nie można tu pominąć licznych konsultacji indywidualnych oraz zbiorowych po mistrzowsku prowadzonych przez dr L. Palkę. Doniosłe znaczenie miały liczne publikacje zwarte i artykuły w różnych czasopismach poświęconych problemom dydaktyki.

Należy podkreślić, iż dr L. Palka była przekonana o potrzebie stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez czynnych nauczycieli i dawała wyraz tym poglądom w toku różnych dyskusji prywatnych, zebrań i konferencji metodycznych, w których wielokrotnie uczestniczyła. Trzeba również dodać, że jej opinie na ten temat były zawsze oparte na logicznej argumentacji, przemyślane i konkretne. Decydowało to o wysokim autorytecie, jakim cieszyła się w gronie

współpracowników, dydaktyków biologii i nauczycieli tego przedmiotu. Wierna i wszechstronna analiza poglądów dr L. Palki na strukturę, formy i metody doskonalenia nauczycieli biologii wymaga głębokiej analizy, jak zresztą cała jej dwudziestoletnia działalność zawodowa. Aby taka ocena miała pełną rzetelność, może być ona podjęta z perspektywy czasu. Wymaga bowiem inwentaryzacji wszystkich dokumentów naukowych, rękopisów i innych pozostałych materiałów. Powierzchnowe lub fragmentaryczne opracowanie dorobku dr L. Palki w omawianym obszarze problemów byłoby niepowetowaną stratą dla charakterystyki sylwetki zawodowej dr L. Palki jak również historycznej kroniki postępów polskiej dydaktyki biologii. W biografii działań dr L. Palki wiele miejsca zajmuje bowiem problematyka doskonalenia kadr pedagogicznych, tak pod względem teorii, jak i rozwiązań praktycznych. Należy wierzyć, że w niedalekiej przyszłości tym zagadnieniom zostaną poświęcone kolejne opracowania w postaci artykułów, prac magisterskich i doktorskich. Z pewnością podejmą je pracownicy naukowcy i studenci Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, macierzystej uczelni i zakładu pracy dr L. Palki; do tej zasłużonej dla dydaktyki biologii placówki była bowiem przywiązana niezwykle od 1960 r., to jest od chwili podjęcia studiów wyższych.

Wyraźnie zaznaczające się doświadczenie pedagogiczne już w latach sześćdziesiątych zwróciło uwagę instytucji kierujących doskonaleniem nauczycieli biologii na dr L. Palkę, co potwierdzały pierwsze artykuły, działalność dydaktyczna i podjęte prace badawcze. Był to okres, w którym rodziły się poglądy na związek nauk biologicznych z pedagogiką, psychologią i innymi dyscyplinami. Wyniki badań nad problemem trudności w kształtowaniu pojęć z zakresu fizjologii roślin u uczniów szkoły podstawowej, badań stanowią-

cych temat rozprawy doktorskiej, miały doniosłe znaczenie dla rozwoju profilu doskonalenia nauczycieli biologii. Między innymi wskazały na konieczność wykorzystania do tego procesu różnych nauk pokrewnych biologii, uściślenie związku między wiedzą merytoryczną, a strategią jej przekazu. Interdyscyplinarność tematu badań prowadziła do wzbogacenia możliwości metodologicznych i proceduralnych, wykorzystując dotychczasowe osiągnięcia nauk biologicznych, logiki i dydaktyki szczegółowej. W swoich wystąpieniach dydaktycznych i opracowaniach dr L. Palka zwracała uwagę na potrzebę wielokierunkowego doskonalenia nauczycieli, sama również wyniosła z tego przekonania praktyczną korzyść, polegającą na osiągnięciu mistrzostwa w pracy dydaktycznej, a jednocześnie wtedy właśnie sprecyzowała kierunek dalszych badań naukowych, które bezzwłocznie podjęła.

Podkreślam tu szczególnie sposób przekazu, charakteryzujący dr L. Palkę, będący wzorem dla innych wykładowców i autorów. Jej wystąpienia na zajęciach dydaktycznych i publikacje cechowała nie tylko rzetelność podmiotowa i głęboka wiedza merytoryczna. Uwzględnić należy również umiejętność korzystania z doświadczenia pedagogicznego, co w powiązaniu z wrodzonymi zdolnościami pedagogicznymi, logiką przekazu i kulturą słowa decydowało o efektach w pracy zawodowej. Każde wystąpienie i artykuł dr L. Palki charakteryzowały się przemyślanym planem ujęcia problemu, systematycznością i konsekwencją analizy, związłą syntezą i rekapitulacją. Były to wzorce, które niezależnie od zagadnienia miały istotne znaczenie dla doskonalenia zawodowego nauczycieli, łączyły bowiem przekaz wiedzy ze sposobem, metodą, formą, słowem - strategią nauczania. Nie można tu pominąć aspektu emocjonalnego, tak ważnego dla optymalnego sposobu kształcenia, dzięki czemu obok procesu poznawczego następuje również kształtowanie opinii i utrwalanie postaw. W tych walorach można odnaleźć przyczyny powo-
-

nia zawodowego dr L. Palki. Świadczą o tym liczne wypowiedzi słuchaczy i czytelników, którzy korzystali z zajęć prowadzonych przez dr L. Palkę i zapoznawali się z publikacjami adresowanymi do nauczycieli biologii.

Na osobną uwagę zasługuje wykorzystanie przez dr L. Palkę wszelkich środków dydaktycznych, które usprawniały przekaz wiedzy. Służyły temu różnorodne rysunki, schematy, diagramy i inne zestawienia syntetyczne. Odnajdujemy je w publikacjach. Pamiętamy staranne zapisy i szkice na tablicach i foliach do rzutnika pisma, znakomite operowanie symbolami, skrótami, barwą kolorowej kredy i flamastrów. W tym również ujawniała się wysokiej klasy umiejętność dydaktyczna.

Charakterystycznym rysem pracy dr L. Palki była jej stała konsultatywność. Nie tylko w tym, że zawsze chętnie udzielała pomocy zgłaszającym się do niej nauczycielom biologii, ale również w częstym instruktażu podczas wykładu czy ćwiczenia, kiedy nawiązywała do możliwości wykorzystania określonej metody w praktyce szkolnej, gdy radziła słuchaczom jak najkomunikatywniej i najsprawniej przekazać treść, w jaki sposób ją utrwalić i sprawdzić rozumienie problemu. Tak wyrażała się w praktyce doskonała znajomość warsztatu pracy nauczyciela i jego potrzeb zawodowych.

Sięgając pamięcią do zajęć prowadzonych przez dr L. Palkę i analizując jej publikacje trzeba zwrócić uwagę na posługiwanie się literaturą przedmiotową. W toku wystąpienia zawsze umiała znaleźć czas na charakterystykę szczególnie wartościowych książek i czasopism. Podobne zestawy bibliograficzne przygotowywała do swych artykułów i książek, adresowanych do szkół i nauczycieli.

Cennym rysem osobowości dr L. Palki było staranne przygotowywanie się do spotkań z nauczycielami, konspektowanie treści wykładów, gromadzenie publikacji, które udostępniała słuchaczom w toku zajęć, poddając je krytycznej

ocenie, zwracając zwłaszcza uwagę na walory przydatne w pracy pedagogicznej.

W połowie lat siedemdziesiątych dr L. Palka podjęła opracowanie dwóch istotnych dla pracy szkoły problemów naukowych:

- 1) strukturyzacji biologicznych treści nauczania,
- 2) strukturalnego nauczania biologii.

Wyniki badań, stanowiące temat rozprawy habilitacyjnej, zostały opublikowane w postaci monografii pt. "Efekty dydaktyczne strukturalnego nauczania i uczenia się biologii" (1982 [45]) już po śmierci autorki. Niewielki nakład publikacji (160 egz.) utrudnił zapoznanie się z tą wartościową pozycją wszystkich zainteresowanych. A jest to praca szczególnie cenna dla profilowania kierunku dalszego doskonalenia nauczycieli biologii i rozwoju teorii badań w zakresie dydaktyki, a zatem dla praktyki szkolnej i jej efektywności.

Uprzednio wspominałem, że dr L. Palka już w latach sześćdziesiątych podjęła współpracę z nauczycielami na płaszczyźnie różnych form ich doskonalenia zawodowego. Okazją do nawiązania kontaktów były kursy wakacyjne dla nauczycieli i studia doskonalenia zawodowego dla specjalistów pracujących w okręgowych ośrodkach metodycznych. Wiele z nich, dzięki życzliwości władz Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie było organizowanych przy tej uczelni. Dr L. Palka prowadziła wtedy ćwiczenia, a następnie wykłady z dydaktyki biologii. Przedstawiała również liczne problemy dydaktyczne na ogólnopolskich kursokonferencjach specjalistów biologii Centralnego Ośrodka Metodycznego (do 1973 r.) i Instytutu Kształcenia Nauczycieli oraz jego oddziałów terenowych (od 1973 r.), organizowanych m.in. w Krakowie, Nowym Sączu i Warszawie. Swoje prace badawcze dr L. Palka prezentowała na kolejnych ogólnopolskich seminariach dydaktyki biologii, m.in. w Krakowie (1970 r. [6]) i Warszawie

(1973 r. [15]). Wyniki badań, opublikowane w kolejnych sprawozdaniach poseminaryjnych, stały się poszukiwanymi materiałami źródłowymi, z których korzystali autorzy innych prac i powoływali się na nie podczas zajęć dydaktycznych z nauczycielami. To jest również istotna część wkładu dr L. Pal-ki w doskonalenie nauczycieli biologii, rozwijająca i ukie-runkowująca tę działalność. Ma ona wartość dla inicjatyw praktycznych, organizacyjnych. Wnosi także wiele cennych myśli i propozycji dalszych badań teoretycznych, rozwija-jących metodologię i metodykę procesów doskonalenia zawo-dowego nauczycieli biologii, aktualnie bardzo jeszcze płyt-ką i opartą na nie w pełni skryształizowanych podstawach naukowych.

W licznych rocznikach czasopisma przedmiotowo-meto-dycznego "Biologia w Szkole" (począwszy od 1967 r. [1]) można znaleźć artykuły dr L. Pal-ki poświęcone różnym prob-lemom dydaktyki szczegółowej tego przedmiotu (wykaz bibl.).

W doskonaleniu nauczycieli korzystano również pośrednio lub bezpośrednio z publikacji zwartych, które w czę-ści lub w całości przygotowała dr L. Pal-ka. Można do nich zaliczyć: "Materiały pomocnicze do nauczania biologii wkl. III liceum ogólnokształcącego" [4], "Kształtowanie pojęć z zakresu fizjologii roślin" [13], "Jak samodzielnie pozna-wać przyrodę" [12], "Zarys dydaktyki biologii" I wyd. 1980 [31,37,39], "Obserwacje i doświadczenia w nauczaniu biolo-gii. Fizjologia roślin" [57] i przytoczoną wyżej rozprawę habilitacyjną nt. "Efekty dydaktyczne strukturalnego nau-czania i uczenia się biologii" [45]. Publikacje te nadal mają znaczną wartość i są często wykorzystywane w pracy z nauczycielami biologii.

Dr L. Pal-ka brała również udział w redagowaniu pod-ręczników dla uczniów i poradników dla nauczycieli biolo-gii. I w tych publikacjach ujawniły się umiejętności przeka-zu wiadomości oraz doświadczenie pedagogiczne. Odpowiednie

rozdziały tych książek, głównie obejmujące zagadnienia z botaniki lub dotyczące jej nauczania, są niezbitym dowodem rozumienia przez dr L. Palkę funkcji podręcznika uczniowskiego i poradnika metodycznego dla nauczyciela. Ponieważ publikacje te mają istotne znaczenie dla prawidłowej realizacji programu nauczania biologii w szkołach ogólnokształcących, wiążąc się integralnie z doskonaleniem zawodowym nauczycieli, konieczne jest włączenie tytułów do indeksu prac dr L. Palki związanych z podnoszeniem kwalifikacji kadry pedagogicznej biologów (bibl.).

Ponad 60 publikacji już wydanych i szereg przygotowywanych do druku świadczy o wiedzy i umiejętnościach jej przekazu, które cechowały krótkie, lecz efektywne życie zawodowe dr L. Palki. Te cenne prace będą z pewnością w przyszłości służyć polskiej szkole, dydaktyce, kadrze pedagogicznej i młodzieży, oraz wpływać na kierunek, zakres, formy i efektywność doskonalenia zawodowego nauczycieli biologii.